

1015
7

Verslag studiereis Spanje 5 - 10 juli 1999 in het kader van Haalbaarheidstudie Spanje (project 1032)

1. Inleiding

In het kader van het project 'Haalbaarheidstudie Spanje' is door drie sectiehoofden van het PBG een reis gemaakt naar 2 belangrijke tuinbouwgebieden in Spanje (Murcia en Almeria), alsmede naar het hoofdkantoor van de belangrijkste afzetorganisatie van tuinbouwproducten in Madrid (FEPEX).

Doel van de reis was:

1. Inventarisatie en analyse van de belangrijkste knelpunten in de tuinbouwsector, met name in het teeltproces van kasgroenten.
2. Polsen van de bereidheid van Spaanse proefstations tot structurele samenwerking
3. Polsen van zakelijke bereidheid van het bedrijfsleven tot het verlenen van opdrachten aan het PBG voor onderzoek danwel kennisoverdracht.
4. Concretiseren van mogelijkheden voor financiering van samenwerkingsprojecten

1.1. Deelnemers

De heer J. Kipp, sectiehoofd Plantevoeding & Substraten PBG
De heer A. Kerssies, sectiehoofd Gewasbescherming PBG
De heer G. Welles, sectiehoofd Teelt snijbloemen en potplanten

De heer Jorna, voormalig landbouwattaché in o.a. Spanje, begeleidde de groep. Hij heeft het programma ook voorbereid en de intenties van het PBG bij de bezochte instanties en personen vooraf uitvoerig toegelicht.

1.2. Programma

Bezocht zijn:

- FEPEX in Madrid (landelijke organisatie van producenten en exporteurs van kasgroenten en bloemisterij)
- PROEXPORT in Murcia (Vereniging van producenten en exporteurs van fruit en tuinbouwproducten in de regio Murcia)
- PALOMA in Mazarron (Murcia) (Op één na grootste productie- en afzetbedrijf)
- DUNI AGRO in Almeria (coöperatie van producenten)
- CASI in Almeria (coöperatie van producenten)
- Proefstation La Mojonera - La Cañada in Almeria
- Proefstation Las Palmerillas in Almeria
- De Ruiters Semillas in Almeria
- Instituto la Rural van de Caja Rural in Almeria (Belangrijkste bank van Almeria en financier van Las Palmerillas)
- Bedrijf in aanbouw van Fa. van der Kaay (11 ha tomaat).
- Diverse productiebedrijven (groenten, opkweek, potplanten)

3. Korte verslagen van de bezochte instanties/bedrijven

2.1. FEPEX in Madrid (landelijke organisatie van producenten en exporteurs van kasgroenten en bloemisterijgewassen)

Aanwezig: delegaties uit verschillende productiegebieden in Spanje
(voorlichters,
adviseurs en onderzoekers)

Gesprek is door FEPEX goed voorbereid, voorafgaande aan ons gesprek hebben zij hun wensen al besproken en een woordvoerder benoemd.

Doelstelling Fepex:

- a. Verbetering van de rentabiliteit van bedrijven
- b. Aansturen van onderzoek
 - New developments
 - Implementation of knowledge

Drie financieringsbronnen voor onderzoek:

- Overheden
- Industrie (vnl. banken)
- EU

Advies van FEPEX: zoeken naar co-financieringsconstructies!

De volgende thema 's worden door de FEPEX als prioritair genoemd, met de volgende actiepunten:

Gewasbescherming

Acties

1. Integrated pest management
adapted strategies
Introduction banker plants	Exchange knowledge -
to local conditions
2. Biological control (white fly, trips, soil fungi)	Finding and testing
regional predators
Quantifying side effects
pesticides
Testing BCA's (soil
fungi)
Adapting to local
conditions –
greenhouses/tunnel
3. Improving Spraying techniques

Detection techniques – young plants and in water | Adapting to local
conditions |

4. Developing biological and chemical soil disinfection
(Replacement of methyl bromid) | Solarisation and
steaming |
|---|------------------------------|

Bemesting, water en substraten

5. Salt problems	Cheap and simple
techniques
Re-use of residue (brijn)
6. Recirculation	Developing simple
techniques of nutrient
supply
Desinfection
Biological equilibrium
7. Substrate standardization	Training programs
Testing local substrates
8. Fertigation models	Adaption of existing
model to local
conditions

Teelt

9. Improvement production and quality	Climatic factors (light)
adaption of growing
systems
improvement of light
transmission
heating and economic
feasability
Variety testing
10. Firm registration and comparison /analyses	
11. Meeting with floricultural industry	IBER Flora Valencia
(october 1999)

Algemeen

12. Training programs	- Substrates
- Climate
- Crop Protection
- Growing techniques
In Spain: growers,
suppliers, industry
In Holland: scientists |
|-----------------------|---|

PBG levert trainers: kan
in lopend EU
programma

13. Questor (EVB)

**1.2.PRO-EXPORT in Murcia (Vereniging van producenten en exporteurs van fruit en tuinbouwproducten in de regio Murcia)
Bedrijf PALOMA in Mazarron (Murcia) (Op één na grootste productie- en afzetbedrijf)**

Aanwezig: José Hernández Navarro president Paloma en voorzitter Proexport
Abelardo Hernandez Martinez, landbouwkundig ingenieur, adviseur
Proexport

PRO-EXPORT produceert jaarlijks 1,8 miljoen ton groente en fruit

Het bedrijf PALOMA produceert jaarlijks 120 000 ton groente en fruit, vnl. tomaten maar ook meloenen, steenvruchten, druiven, granaatappels en bloemkool. Totaal heeft men 2500 ha in gebruik, waarvan 800 ha tomaat (38 ha verwarming, enkele kassen ook CO₂), verspreid over de regio Murcia.

Volgens José lopen de Spaanse onderzoeksinstituten ver achter en hebben geen contact met de praktijk. Zij hebben zelf een laboratorium voor grond, water en gewasonderzoek en analyseren jaarlijks voor 6 miljoen Pesetas. De Lab-inrichting is zeer modern en professioneel.

Zij kijken niet naar productie per oppervlakte-eenheid maar naar de kostprijs per kg.

Over het algemeen hebben ze geen geavanceerde technische kasinrichting.

Zij zijn in eerste instantie erg terughoudend door slechte ervaring met Hollandse bedrijven, m.n. Koppert en kassenbouwers (deze laatsten willen glas verkopen). Het is Koppert niet gelukt om in het gebied de biologische bestrijding van de grond te krijgen. Dit heeft de tuinders veel geld gekost.

Naar eigen zeggen is Murcia technisch veel verder dan Almeria: betere kassen, veel meer substraatteelt en betere watergeefsystemen. Zijzelf halen 48 kg/m² tomaten in multitunnels met hogedraadsysteem (70 ha) en 23 kg/m² in oudere typen.

Arbeid wordt steeds meer een probleem, zowel wat betreft beschikbaarheid als kosten. Uurloon in 3 jaar gestegen van 500 Pts/uur naar 1080 Pts/uur. (F 14,- per uur).

Grootste technische problemen:

Klimaat: RV-controle, temperatuurschommelingen, hoge dagtemperatuur.

Fertigatie: meet en regelsysteem, voedingsschema's (gebruiken nu onze), waterkwaliteit (zout).

Gewasbescherming: vooral insecten, Verticillium en meeldauw geen probleem.

Thripsbestrijding lukt wel buiten (meloen), maar niet in de kas (tomaat).

Navarro stelt eerst voor onderzoek te doen met gedeeld risico, maar komt daar later op terug.

Er wordt afgesproken eerst enkele deskundigen te laten overkomen die een inventarisatie en analyse maken van de problemen (periode september '99 – februari 2000).

Hiervoor zal het PBG op korte termijn een offerte indienen. Daarna zullen zo mogelijk gerichte projectvoorstellen ingediend worden.

De resultaten zullen beschikbaar zijn voor alle bij PRO-EXPORT aangesloten leden.

1.3. Bedrijf in aanbouw van Fa. van der Kaay (11 ha tomaat) in Vera.

Op weg van Murcia naar Almeria (afslag Vera) de bouwplaats bezocht. Dalsem is de leverancier, de bouw wordt uitgevoerd door plaatselijke aannemers. Venlo-type 5 meter goothoogte, tralie, plastic dek, met buisverwarming. De bouw wordt begeleid door Jan Linthorst, voormalig medewerker van Grodan die nu consultant is en kort geleden een perlitefabriek in Almeria heeft laten bouwen. Het bedrijf heeft een totale grondoppervlakte gekocht van 75 ha.

2.4. Proefstation La Mojonera – La Canada, El Ejido (Almeria)

Aanwezig:

José Luis Hernández Sánchez (directeur),
Dra. P Lorenzo (klimaat, fysiologie, irrigatie, substraten),
Maria Dolores Rodríguez Rodríguez (geïntegreerde bestrijding, insecten en plagen in de tuinbouw), Signor Caluas (waterkwaliteit en –zuivering) (*geen kaartje*)
Signorita Luisa Garcia Balaguer (productvernieuwing siergewassen, kas-constructies) (*geen kaartje*)
'Snorremans (schimmels)' (*geen kaartje*)
Isabel Maria Cuadrado Gómez (virologie, bedrijfskunde, deels werkzaam bij F.I.A.P.A.)

Gast: Juan Corinho directeur proefstation Las Palmerillas (*geen kaartje*)

12 ha kassen; aparte afdeling La Canada voor fruitteeltonderzoek. (Ook veterinaire inspectie in het gebouw gehuisvest)

Vallen organiek onder Junta (Provincie) de Andalucia. Proefstation heeft twee taken: onderzoek en voorlichting, voornamelijk het geven van cursussen. De communicatie met onze delegatie verloopt stroef. Zij willen weinig kwijt over budgetten en dringen aan op samenwerkingsprojecten die apart gefinancierd worden. Bij vragen aan onderzoekers wordt steeds verwezen naar de directeur, die zich op zijn beurt weer achter de Junta verschuilt. Een zekere Ortiz lijkt daar de baas te zijn. Tijdens een korte pauze wordt door hen koortsachtig overleg gepleegd, waarbij de FIAPA-medewerkster opmerkt dat ze op moeten passen omdat wij op overnamepad zouden zijn. Uiteindelijk wordt afgesproken dat eerst zal worden gewerkt aan een raamovereenkomst, waarbinnen projecten kunnen worden geformuleerd. Het initiatief zal bij ons moeten liggen.

Tijdens de rondleiding komen inhoudelijke gesprekken met de onderzoekers op gang, maar ook zij haken al snel weer af. De lab's zijn normale onderzoekslab's. Zij doen geen analyses voor derden. Zij doen vrij fundamenteel onderzoek. De oppervlaktes van de kassen zijn erg groot voor onderzoeksdoeleinden. Geen bijzondere faciliteiten. Er wordt o.a. onderzoek gedaan naar productvernieuwing bij siergewassen (gedomesticeerde wilde planten uit de bergen).

2.5. Proefstation Las Palmerillas, El Ejido

Alleen een bedrijfsleider is aanwezig (*geen naamkaartje*)

Een korte rondleiding door de kassen. Worden gefinancierd door boerenleenbank Caja Rural de Almeria. Daarnaast opdrachten voor derden o.a. testen van plastics. Hebben samen met Brinkman project in drie kassen waarin effecten van verwarming en CO₂ worden onderzocht. De proeven hebben veelal een demokarakter (proeftuinniveau). Verschillende kasbedekkingsmaterialen worden onderzocht op hun effect op kasklimaat en gewasreacties.

2.6. Rondrit door het tuinbouwgebied Almeria

Het gebied ziet er niet erg vriendelijk uit. (nauwelijks groen, alleen kassen) Afval wordt vaak op open plaatsen gestort. In verband met de warmte en de lage prijzen zijn veel kassen geruimd. Opvallend zijn de lage plantdichtheden die in de vruchtgroenteteelt worden aangehouden. Dit wordt gedaan omdat men bang is voor schimmelziekten. Hierdoor wordt het echter nog moeilijker om klimaat te maken. Op een potplantenbedrijf staan de kassen vol, hetgeen direct een beter klimaat tot gevolg heeft. Opvallend is de slechte kwaliteit stek en zaaigrond die gebruikt wordt, hetgeen waarschijnlijk mede de grote uitval verklaart.

2.7. DuniAgro

Aanwezig:

Antonio Rivera Jiménez (presidente)

Salvador Maleno (voorlichter)

DuniAgro is een cooperatie (S.A.T) en bestaat uit 100 producenten met 300 ha. Zij zijn aangesloten bij PRO-EXPHAL, de overkoepelende organisatie van producenten en exporteurs in Almeria.

Hun missie is het stimuleren van vernieuwing, met momenteel drie hoofdaandachtspunten:

- Recirculatie
- Hoge draad
- Ventilatie (klimaat, etc.)

Las Palmerillas functioneert volgens hen niet, ze staan te ver van de praktijk af. Daarom worden zelf fondsen gecreëerd voor vernieuwing. Daarvoor is een kleine experimentele kas beschikbaar.

Volgens P. Jorna zijn ze geliëerd aan Red Pearl (zoete tomaten), maar hebben naar eigen zeggen weinig contact met telersvereniging in Holland; deze zouden erg gesloten zijn.

Hebben Jos Hilhorst als adviseur; hij wordt beschouwd als de 'god van de kassenteelt'.

Grootste probleem: klimaatcontrole en biologische bestrijding. Met Novartis proberen zij met dit laatste wat verder te komen. Nog geen echt goede resultaten

Willen samenwerking, vragen om offerte over onderzoek naar beheersing van de luchtvochtigheid.

Hebben zich NFT-systeem laten aanpraten door o.a. Joop van Nierop, Nederlandse voorlichter die veel adviseert bij de telersgroep in Nantes. Daar zou NFT veel worden toegepast. Het systeem bestaat uit zakvormige plastic sleuven in goten. Zij zijn er niet tevreden over: de goten zijn niet stabiel (kunststof) en de temperatuur van het water loopt te hoog op. Ze denken na over koeling, maar hebben weinig vertrouwen meer in het systeem

2.7. De Ruiter Seeds

Aanwezig: Jan Barten, veredelaar tomaat

Begrijpt onze opzet, maar waarschuwt voor valkuilen. Adviseert ons om koste wat het kost samen te werken met de proefstations, omdat we hier anders geen poot aan de grond krijgen. Vooral niet al te snel een Hollands station hier vestigen. Schat jaarlijkse toename kassenteelt in Almeria ongeveer 2000 ha., maar verwacht dit jaar afname van de groei.

Heeft speciale belangstelling voor inhoudstoffen, met name licopeen dat anti-carcinogeen is. Vraagt om samenwerking op dit gebied, zowel in Spanje als in Nederland. Heeft veel contact met de hoofdvestiging in Bergschenhoek.

Onderzoek van hen voornamelijk in Nederland; hier alleen pathologisch lab (incl. PCR). Ziektetoetsen hier vaak moeilijk uitvoerbaar

Zij hebben een eigen voorlichter in dienst (Spanjaard, hetgeen volgens hem essentieel is). De meeste coöperaties hebben eigen voorlichters.

Jan Barten ziet mogelijkheden tot samenwerking op het gebied van smaaktoetsen, zowel met een panel als via een smaakmodel. Moet via de hoofdvestiging in Bergschenhoek geregeld worden. Wij zelf zullen het initiatief nemen.

2.9. CASI Coöperatie, La Canada, Almeria

Aanwezig: Antonio Quirantes Sedenó (Gerente)

Voorlichter (*geen naamkaartje*)

Korte bijeenkomst, ze hadden nu niet op ons gerekend. Maakt wel tijd, eerst kwartier, uiteindelijk ¾ uur. Grootste problemen in de winter: lange tijd koud → geen groei, slechte kwaliteit, voorziet dus overstap naar verwarming

In de zomer is beheersing van het klimaat essentieel. Overweegt serieus de aanschaf van en koelinstallatie. Vraagt daarbij om advies en begeleiding. Wil deze zaken echter centraal (regionaal) laten aanpakken. Ziet ook zowel productieverhoging als kwaliteitsverbetering als belangrijkste prioriteit.

2.10. Caja Rural de Almeria

Aanwezig: Jerónimo Molina Herrera (director Instituto Rural)
José Antonio Fernández Fernández (adviseur)

Ze waren van onze komst op de hoogte. Hadden zelf contact met P. Jorna gezocht voor afspraak. Kort gesprek. Zien samenwerking helemaal zitten en verwachten veel van ons. Komen in september naar Nederland en willen dan nadere afspraken. Zien ook dat onze inbreng niet ten koste mag gaan van eigen proefstation (Las Palmerillas), maar willen wel een duidelijke inbreng van ons.

3. Conclusies en afspraken

1. Er zijn na uitvoerig overleg met de FEPEX 13 prioriteiten voor Onderzoek en Kennisoverdracht opgesteld. Deze worden gebruikt als basis voor verdere activiteiten van o.a. het PBG. Men onderstreept het belang van PBG-betrokkenheid voor de sector.
4 Onderwerpen hebben betrekking op Gewasbescherming, 4 op het gebied van Plantenvoeding, waterkwaliteit en substraten, 3 op het gebied van Teelt/klimaat en 2 op het terrein van Kennisoverdracht. Het PBG heeft alle benodigde expertise en kennis.
2. Op beide bezochte Proefstations is er bereidheid tot samenwerking. Beide Proefstations, doch in het bijzonder het door de overheid gesubsidieerde Proefstation La Mojonera, ondervinden echter weinig vertrouwen en waardering vanuit het tuinbouwbedrijfsleven.
Het onderzoek staat of te ver van de praktijk af (La Mojonera) of pakt onvoldoende de echte problemen aan.
3. De Caja Rural (Agrarische bank die het Proefstation Las Palmerillas financiert) staat volledig achter structurele samenwerking met het PBG. Eind september 1999 zal een delegatie van de Caja Rural het PBG bezoeken met de intentie om concrete samenwerking te formaliseren (en te financieren).
4. Het bedrijf Paloma in Murcia en het bedrijf DUNI-AGRO in Almeria willen beiden ondersteuning van het PBG bij het oplossen van teeltechnische knelpunten. Beide bedrijven willen hiervoor betalen. Zij vertegenwoordigen een totale oppervlakte van ruim 700 ha tomaten. Een uitgebreide inventarisatie en analyse van de problematiek zou al vanaf komende september kunnen plaatsvinden. Gezien ook hun voortrekkersrol in de kastuinbouw in beide gebieden is het uitermate belangrijk om hiervoor op korte termijn offertes uit te brengen.
5. De FEPEX ondersteunt de gedachte van een seminar/bespreking over samenwerking op het gebied van sierteelt (bijvoorbeeld in oktober op de beurs Iberflora)
6. De Ruiter Seeds is mogelijk geïnteresseerd in kwaliteits/smaakonderzoek van Spaanse tomatenrassen door het PBG.
7. De biologische gewasbescherming ondervindt veel problemen. Pogingen van toeleveringsbedrijven (o.a. Koppert) om witte vlieg, thrips of luizen te bestrijden hebben tot nu toe weinig succes. Aangegeven is dat het PBG met deze bedrijven in contact zal treden om verdere acties te plannen.
De eerder geplande reis van W. Runia voor een lezing over grondontsmettingsmogelijkheden zal worden geïntegreerd in de onder punt 4 te ondernemen activiteiten.
8. De subsidiemogelijkheden zijn nog onvoldoende duidelijk. Hierop zal in augustus en september 1999 actie genomen moeten worden (EU, Spaanse overheden). (Ingangen via P. Jorna en via Carmen Perez Garrigues, coördinator INIA onderzoek).

BIJLAGE

Adressenlijst

Carmen Perez Garrigues – coördinator INIA onderzoek, standaardisatie

FEPEX

Miguel Angel 13

28010 Madrid

Tel. (91) 3191050

Fax. (91) 3103812

Angel Rojo Galindo – marketing, promotie

FEPEX

Miguel Angel 13

28010 Madrid

Tel. (91) 3191050

Fax. (91) 3103812

Email. Angel@fepex.es

José Maria Pozancos Gómez-Escolar – Directeur

FEPEX

Miguel Angel 13

28010 Madrid

Tel. (91) 3191050

Fax. (91) 3103812

José Ignacio Cuerva – woordvoerder namens de voorlichters/onderzoekers

SAT Bonnysa

La Font 1

03550 San Juan (Alicane)

Tel. 96 5653700

Fax. 96 5655769

Josë Enrique Colomina – bioloog

SAT Bonnysa

La Font 1

03550 San Juan (Alicane)

Tel. 96 5653700

Fax. 96 5655769

Carlos Garcia Segarra –

SAT Olé

Calle Mayor, 140

03314 San Bartolome

Orihuella Alicante

Tel. (96) 5367000

Fax. (96) 5367276

Pilar Murillo

Asociacion Profesional de Horticultura de Aragon
Tel. 967 201088

Mariano Contreras – Directeur Laboratorio

Asociacion de coscheros – exportadores de productos hortofruticolas
Esteban Murillo, 3
0470 El Viso, Almeria
Tel. 950 558230
Fax. 950 558229
Email: mcontreras@larulal.es

Maria Dolores Rodríguez Rodríguez

Centro de Investigación y Formación Hortícola
' La Mojonera' - La Cañada'
Expertise: Protección integrado hortícolas (Insectos/plaga)
Tel: 950 558014/950 558030
Fax: 950 558055

Dra. P. Lorenzo

Centro de Investigación
Y Formación Hortícola (C.I.F.H.-Almeria)
Fysiologisch onderzoeker
Autovía del Mediterráneo, Sal. 420
Apdo. De Correos, 91
04700 El Ejido
Tel: 558014/558030
Fax: 558055

Jesús Verón Gormaz – Presidente

Asociacion de Horticultura de Aragon, Rioja y Navarra
San Andres, 8 2o
Tel. 976 201088
Fax. 976 201388
50001 Zaragossa

Jerónimo Molina Herrera

Instituto La Rural (Caja Rural)
Place de Barcelona, 5
04006 Almeria
Tel: 950-210321
Instituto@larural.es

Centro Tecnológico de F.I.A.P.A.

Isabel Maria Cuadrado Gómez, directeur
Ctra. De la Playa s/n

La Cañada de San Urbano
04120 Almeria
Tel: 950 291981/290092
Fax: 950 290092
www.fiapa.@larural.es

Santiago Regos Jesús Reina
Avda. San Fco. Javier, 9
Edif. Sevilla 2- 8a 19-20
41018 Sevilla
Tel: 34954632619
Fax: 34954632285
Suyma@arrakis.es

Abelardo Hernandez Martinez
PRO-EXPORT
Portillo de San Antonio
8-3 Entlo
Murcia 30005
Tel: 968282160/96828363
Fax: 968281819
Ahernandez@fepex.es

José Hernández Navarro
PALOMA, Grupo Hortofruticola
Camino Rincones s/n
30870 Mazarron, Murcia
Tel: 968590001
Fax: 968590769

Antonio Rivera Jiménez
S.A.T. Duni Agro
Paraje La Cumbre, s/n/
04700 El Ejido
Tel: 950 497645
Mobil: 608956162
Fax: 950 497832

Antonio Quirantes Sedeño
CASI Cooperativa Agrícola 'San Isidro'
04120- La Cañada Almeria
Tel: 950 626007
Fax: 950 290863